

ชีวิตกับศิลปะฝ่ายค้านยุคหลังสมัยใหม่

สมโภชน์ ศรีวัชรณ*

การเคลื่อนไหวต่อต้าน โดแย้ง ชักฟอกที่เกิดขึ้น ไม่ว่าด้วยกรณีใด เป็นเรื่องที่มีแง่มุมให้ได้คิดสะท้อนไปในทางกว้าง ทั้งทางศิลปะและชีวิตมนุษย์ผู้สร้างยุคสมัย และวิวัฒนาการตามสมัย

มีกระแสต่อต้านศิลปะสมัยใหม่ในตะวันตกค่อนข้างแรงในปัจจุบัน โดยเน้นไปที่กลุ่มศิลปะแนวความคิดรวบยอด (CONCEPTUAL ART) ว่าเป็นศิลปะที่ไม่นำเสนอเนื้อหาสาระ เป็นเพียงการนำเสนอรูปทรงและกลวิธีสร้างเท่านั้น กลุ่มต่อต้านพยายามให้เป็นหลักการทางศิลปะต้องนำเสนอเนื้อหาความสื่อความเข้าใจ ได้แสดงตนเป็นฝ่ายค้าน ชัดแย้งตัดทอนกำลังของศิลปะสมัยใหม่ไม่ให้มีอิทธิพลครอบงำ โดยก่อตัวขึ้นในปลายสมัยใหม่ (กำหนดยุคสมัย ด้วยช่วงเวลา 100 ปี) ของศตวรรษที่ 19 เริ่มเข้าสู่ศตวรรษที่ 20 จึงเรียกกันว่า พวกหลังสมัยใหม่ (POST MODERN)

ความจริงได้มีการสร้างความต่างหรือเปลี่ยนแปลงสู่สิ่งใหม่ทางศิลปะแต่ละยุคสมัยเกิดขึ้นเสมอด้วยกลุ่มใหม่ ลัทธิใหม่ กลุ่มแตกต่าง กลุ่มขัดแย้งหรือต่อต้านของเก่า ศิลปะก่อเกิดขึ้นพร้อมกับความจำเป็นในการดำรงชีพของมนุษย์ยุคเก่า ก่อนถึงยุคแห่งการตอบสนองความเชื่อสิ่งลึกลับ ยุคแห่งศรัทธาในศาสนา ยุคแห่งการนำเสนอความจริงตามธรรมชาติ จนถึงยุคแห่งการนำเสนอความรู้สึกของปัจเจกในปัจจุบัน โดยเฉพาะการเปลี่ยนครั้งสำคัญต้นยุคสมัยใหม่ของกลุ่มศิลปินแนวประทับใจนิยม (IMPRESSIONISM) ได้สร้างสรรค์งานตามความจริงทางทฤษฎีที่เซอร์ไอแซก นิวตัน (SIR ISAAC NEWTON) ค้นพบแสง 7 สีในธรรมชาติ และผสานกับความรู้สึนึกคิดส่วนตัวของศิลปินจนเป็นงานศิลปะที่แตกต่างจากงานของศิลปินยุคก่อนหน้านั้น ต่อมาได้มีกลุ่มศิลปินสร้างงานแตกต่างจากความจริง นำเสนอตามจินตนาการหรือตามความรู้สึกเป็นรูปแบบนามธรรม (ABSTRACT) ถึงกระนั้นก็ยังระบุกันว่า ศิลปะใหม่นั้น ได้นำเสนอเนื้อหาความที่เกี่ยวโยงกับการสื่อความเข้าใจ

ศิลปะกับชีวิตสัมพันธ์กัน เมื่อเกิดกรณีต่อต้าน ต้องการเปลี่ยนแปลงขึ้น ทำให้ต้องมองภาพรวมของชีวิตในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งถูกกระแสครอบงำจนกลายเป็นแบบอย่างหรือเป็นวัฒนธรรมที่ต้องทบทวนและตรวจสอบ เมื่อพิจารณาคนยุคใหม่แล้วพบว่า กว่าครึ่งศตวรรษขาดการสร้างสรรค์ใหม่เป็นของตนเองโดยแท้ ได้เพียงหยิบยืมความคิด การสร้างและการเปลี่ยนแปลงของคนยุคก่อนมาปูลงหรือปรุงแต่งโดยไม่อาจยืนยันได้ว่าเป็นการสร้างหรือทำให้เสื่อม จะเห็นได้จากรายการโทรทัศน์ ละคร ภาพยนตร์ ทำซ้ำแนวเดิมหรือเอาของเก่ามาเล่าใหม่ เปรียบประดุจ

*อาจารย์ ภาควิชาศิลปกรรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

น้ำเน่า โทรทัศน์จึงถูกเรียกว่าเป็นกล่องยัดเยียด หรือกล่องอืดเย็ด (IDIOT BOX) ดนตรีถูกเบี่ยงเบนเป็นสาระของการดู ไม่ใช่ฟัง ผู้คนนิยมวัตถุที่เกิดดับรวดเร็วอย่างไม่ระวังและแก้ไขพิกษภัยของผลพวง ศิลปะหลากหลายฉาบฉวย ทำเรื่องแคบ ส่วนตัว และซ้ำซาก ไม่ได้สะท้อนจากสาระใหญ่ของชีวิตหรือผลักดันสาระใหม่แห่งยุค อ่อนแรง ปลุกเร้าสร้างสรรค์สังคม การเมือง และเศรษฐกิจ มุมมองชีวิตมีเพียงความง่าย ชั่วคราวและสำเร็จรูปอย่างที่ทำกันไว้ให้แล้ว ศิลปินทัศนศิลป์แสดงออกเฉพาะทางเทคนิคและวัสดุอย่างไม่ปรากฏสาระสื่อสารเชื่อมโยงทางสังคมจนเกิดความห่างกับผู้ชม ปฏิกริยาตอบรับศิลปะจึงมีจำนวนน้อยในวงจำกัด

ทั้งศิลปะและชีวิตยุคใหม่สมควรมีการสอบทานบทบาทการสร้างและแก่นสาระ การดำเนินชีวิตที่เสรีอย่างไม่สร้างสรรค์ กลายเป็นปัญหามั่วสุมทางเพศ ยาเสพติด อาชญากรรม มลภาวะ ก่อการร้าย ยกพวกตีกัน ช่มชู้นเด็ก ล้วนเป็นไปในทางร้ายและเสื่อมยุคจนต้องจัดระเบียบสังคม ยุคแห่งการหาประโยชน์ส่วนตนอย่างไม่เขินอาย และไม่วิตกกังวลถึงบริบทของสังคมขาดผู้นำทางการสร้างหรือผู้ลบล้างแก้ไข ซึ่งกว่าจะได้สื่อใหม่และสังคมใหม่มาแต่ละยุค ต้องใช้เวลาศึกษาเปลี่ยนแปลง และต่อสู้ แลกมาด้วยกำลังกาย กำลังปัญญา และกำลังใจ ผู้สร้างจึงมีภาระของความเป็นคนตรงข้ามกันอย่างมากกับพวกทำลาย

อย่างน้อย การก่อตัวของกลุ่มศิลปะฝ่ายค้านเป็นสัญญาณบอกให้คิดวิเคราะห์ เปรียบเทียบจากมุมมองทางศิลปะ ไปสู่การเริ่มต้นชีวิตยุคใหม่ สังคมใหม่ มาตรฐานใหม่ การแสวงหาสาระใหม่อันยิ่งใหญ่แห่งอนาคต และอีกหลายประเด็นที่ต้องร่วมกันสำนึกสร้างยุคสมัยของตนเอง